

dette – især helstatstankerne og den 'konstitutionelle' udvikling i selve kongeriget. Han var, som Holger Hjelholt også fremhæver, i bund og grund konservativ, og fandt med sin erfaring som diplomat ved det tyske forbund, »at små hunde ikke skal gø højt«, som han skrev i sin dagbog i 1861.

Holger Hjelholt er i sin vurdering af v. Pechlin meget forstående over for både hans situation, og hvorledes den kunne medvirke til at betinge hans synspunkter. Men han finder nok, at v. Pechlin i for ringe grad imødegik tyske og slesvig-holstenske urimeligheder og fordrejelser, især i sine sidste år ved forbundet. Mig forekommer det mere overraskende og påfaldende, at v. Pechlin så stædigt og i så mange år efter 1848 i private breve og offentlige skrifter gav udtryk for, at han stadig troede på 'sin løsning' i spørgsmålet om forholdet mellem kongeriget og hertugdømmerne. Det viser i hvilket omfang han var kommet ud af kontakt med det samfund, hvis loyale embedsmand og revser han anså sig selv for kaldet til at være.

Som i alle Holger Hjelholts arbejder er der også i dette lagt megen flid og omhu. Materialet fremlægges omhyggeligt og nøjternt, mens hovedspørgsmålet ikke tabes af syne. Det er samtidig præget af forfatterens dybe fortrolighed med sit emne. Den til tider noget tørre, refererende stil oplives nu og da af hans polemiske bemærkninger mod tyske og slesvig-holstenske historikere, hvis partsindlæg i hele det indviklede spørgsmål Holger Hjelholt ikke sætter særlig højt.

Ole Karup Pedersen

Jægerspris Slot og Kong Frederik den Syvendes Stiftelse. Red. af *Roar Skovmand*. Udg. af Kong Frederik den Syvendes Stiftelse på Jægerspris, 1974. 473 s., ill. 220 kr.

Under redaktion af professor, dr. phil. Roar Skovmand har Kong Frederiks 7's stiftelse på Jægerspris i anledning af stiftelsens hundredårsdag udsendt et stateligt festskrift »Jægerspris Slot og Kong Frederik den Syvendes Stiftelse«, der belyser alle sider af stiftelsens virke, slottet hvor den har hjemme og den arv i videste forstand, den har at forvalte. Hele ti forfattere er sat ind på opgaven, som efter sit oplæg ikke kan klares af en enkelt. Skovmand indleder selv med en skildring af grevinde Danner i skiftende belysninger. Den ældre konservative, nationalliberalt farvede historieskrivning repræsenteret af A. Thorsøe er unuanceret kritisk for ikke at sige fordømmende, og denne kritiske holdning deltes stort set af den liberale Niels Neergaard, som dog redeligt erkendte, at materiale for en pålidelig dom endnu ikke forelå. Derimod fandt theaterhistorikeren Robert Neiiendam adskillige forsonende momenter, som forstærkedes jo længere han beskæftigede sig med emnet. Johannes Lehmann fulgte samme linie og gav billedet af grevinden flere nuancer. Skovmand slutter med, at kongens og grevindens endnu uudnyttede arkiv vil kunne kaste yderligere lys over grevinde Danners usædvanlige skæbne. Der antydes her ligefrem et arbejdsprogram, og det erindres, at Skovmand i en lille bog fra 1971 gav en af sympati båret skildring af kong Frederik og grevinden set fra Skodsborgs horisont.

Knud Voss redegør i slottets bygningshistorie for, hvordan stadige til- og ombygninger alligevel fik et acceptabelt hele ud af et gotisk palatium, en renaissanceløng, et trappe-tårn fra Christian IV's tid og en forbindelsesfløj fra 1730'erne. Efter Frederik VII's overtagelse af slottet blev det i egentligste forstand pudset op af J. F. Holm, der skabte »et eventyrligt eksteriør, fra et arkitektonisk-æstetisk synspunkt ikke just af ædleste karat, men muntert – velskikket som ramme om Frederik VII«. Endelig præsenteres

efter de underligt fremmede bygninger fra 1870'erne og 80'erne det romantiske schweizerhus fra 1794 og de nøgterne rækkehuse for skovarbejderne fra ca. 1850.

Landbrugshistorikeren Claus Bjørn vedstår ærligt, at Wegeners bog om Abrahamstrup, som Jægerspris oprindeligt hed, er bedre end sit rygte. Man bemærker dog, at den markante skikkelse i ejerlisten, overjægermester Vincents Hahn, om hvem næppe nogen tidligere har sagt noget godt, hos Bjørn nok fremtræder som en hård herre, men tillige i besiddelse af dygtighed og handlekraft. Det sorte eftermæle er ikke den fulde sandhed. Ind mellem sandflugt, svigtende høst og ringe udbytte bliver dog også plads til en idyllisk skildring af et næsten theateragtigt høstgilde i 1794 – man mindes Thaarup – hvor arveprinsessen dansede med bønderne, og endelig bliver der, lidt uventet på dette sted, plads for en reverens for grevinden.

De til godset hørende vidtstrakte skove behandles kyndigt af P. Chr. Nielsen med ligelig hensyntagen til æstetik og forrentning, historie og naturhistorie. Ligesom hos Bjørn nuanceres billedet af Vincents Hahn. Han var ingen skovødelægger; men han søgte trods modstand at praktisere et mere moderne hugstsystem på Jægerspris, ligesom han sigtede mod afgørende forbedringer i dansk skovbrug. Godsets samlede skovareal er i årenes løb vokset noget; men fordelingen mellem de enkelte træarter er undergået betydelige forskydninger. Nåletræsarealerne er naturligvis øget, det gælder også egebevoksningerne, hvorimod den dalende efterspørgsel efter høgebrænde har trængt denne nationale træsort tilbage. Lidt bittert konstateres, at stormfaldet i 1968 ødelagde skovens økonomi for en lang årrække. Skovene er stadig vildtrige, og jagtlejen er en god indtægtskilde.

Et kapitalt afsnit er det, som Harald Jørgensen har skrevet om børnehjemmene på Jægerspris. Forfatteren har en dybtgående social forståelse og et nøje kendskab til love og institutioner. Ikke mindst på denne baggrund tager Grevinde Danners initiativ sig både storslået og realistisk ud. Hun var »en praktisk anlagt natur med sans for dagligdagens realiteter«. Det kom også til at præge den institution, hun skabte. Man har siden fulgt grevindens planer mere efter hensigten end efter bogstaven, tolket fundatsen frit, givet adgang for drenge og givet adgang til så godt som alle uddannelser i det danske samfund. Til slut rejser Harald Jørgensen spørgsmålet om grevinde Danners storstilede gave har givet et rimeligt udbytte. Stiltfærdigt og overbevisende konkluderer han et klart Ja.

Det største sidetal disponerer Torben Holck Colding til sin redegørelse for den kongelige arv, et spændende og i dansk historie helt enestående kapitel. Indledningsvis gør Colding opmærksom på, at under enevælden gik kongers ejendom udelt og uden skifte i arv til efterfølgeren. Frederik VII arvede således ubeskåret alt, hvad der reelt og nominelt havde tilhørt Christian VIII, herunder både de offentlige samlinger og kongens mere private. Det er klart, at der her måtte ske en deling, hvad dog først endeligt skete ved Frederik VII's død. At kongen i 1850 midt under forhandlingerne indgik ægteskab med grevinde Danner, komplicerede yderligere sagen, idet der nu var fælleseje mellem ægtefællerne, og endvidere havde grevinden allerede da fået overdraget adskilligt slotsinventar samt hele Christian VIII's private malerisamling. Jægerspris slot, som kongen købte af staten i 1854, møbleredes med inventar fra Frederiksgave, Bernstorff, Odense slot, palæet i Fredericia, enkelte ting fra Christiansborg samt endelig med helt nyanskaffede genstande. Det turde da, som Colding skriver, »være fyldt til bristepunktet«, dengang Frederik VII døde i 1863.

Worsaae opnåede ved den lejlighed at få en del møbler og kunstværker til Rosenborg, og Colding kan i den forbindelse korrigere Worsaaes meget subjektive »Optegnelser om Rosenborg-Samlingen«, som ved en bevidst urigtig fremstilling stillede grev-

inden i et dårligt lys. Som påvist af Colding viste hun sig ganske large overfor de danske museers ønsker om erhvervelser fra Frederik VII's samlinger. På Jægerspris gik grevinden snart efter kongens død i gang med at indrette mindestuer for Frederik VII, og allerede i 1866 kunne de åbnes for offentligheden. I 1874 døde grevinde Danner, og det tilfaldt da executorerne, højesteretsadvokat S. Nellesmann og etatsråd J. Bock, at gøre hendes bo op og sørge for, at hendes sidste vilje skete fyldest. En tredje executor, etatsråd J. Klemp, gled på kværlantisk vis ud. Desværre havde de to tilbageblevne efter Coldings velbegrundede mening ikke den fornødne forståelse af de værdier, de havde mellem hænder, og den bestående mulighed for at gøre Jægerspris til en kunstsamling af helt usædvanlig kvalitet gik beklageligvis tabt. Ikke uden strid fik Rosenborg en del pretiosa samt Gertners portræt af Frederik VII, mens grevindens helt usædvanlige smykkesamling samt andre dele af hendes efterladenskaber solgtes på auktion.

I 1881 døde dronning Caroline Amalie, hvorved adskillige ejendele, som havde tilhørt Christian VIII, nu tilfaldt Frederik VII's bo og derefter grevindens. Der vistest ved denne lejlighed ingen smålighed overfor de offentlige samlinger, blandt hvilke nu også det nyligt grundlagte Frederiksborgmuseum markerede sine ønsker. Rosenborg fik ved denne lejlighed takket være brygger Jacobsen de store bronzebordprydelser med thorvaldsenske figurer. Som en allersidste rest af de rige samlinger kom en række pokaler, som Nellesmann havde modtaget, på auktion i 1915; men da var der også gået mere end et halvt århundrede siden Frederik VII døde. Danske museer forsynede sig flittigt. Frederiksborg fik 19 og Kunstindustrimuseet 26 pokaler og glas. Med stor skarpsindighed er det lykkedes Colding at knytte forbindelse mellem en række bevarede kunstværker og de i de store arkivmasser nævnte, og han har derved på særdeles betragtelig vis øget vor viden om kunstnere, kunstværker og samlinger.

Til slut søger Poul Falk Hansen i spredte glimt fra Jægerspris at fange noget af stedets særlige stemning, der klinger ud i, hvad der faktisk er værkets tema, at grevindens gave blev vel anvendt, og at dens kapital har givet rigeligt med renter. Der gives i den store bog intet sted en samlet biografi af grevinde Danner, men naturligt nok adskillig ny viden. Men vigtigere er, at enhver kommende vurdering af hendes omstridte person nu må hvile på en helt anden grund end før. Nemlig på realiteterne.

Sigvard Skov

Gunnar Viby Mogensen m. fl.: Socialhistorie, Kilder og studieområder vedrørende dansk socialhistorie efter 1890. Københavns Universitet, Institut for Økonomisk Historie, Publikation nr. 9. Kbh., Akademisk Forlag 1975. 168 s.

I 1972 formuleredes ved Københavns Universitets Institut for Økonomisk Historie et forskningsprojekt over den danske socialhistoriske udvikling siden 1890. Projektets første fase har ifølge indledningen til den nu udsendte publikation bestået af en analyse af kilder til belysning af udviklingen i levofoden i forskellige befolkningsgrupper siden det industrielle gennembrud, med særlig vægt på de lavere sociale gruppers forhold. I en eventuel senere anden fase af projektet kan man, stadig ifølge indledningen, forvente det analyserede kildemateriale, omfattende såvel publicerede primærdata som egentlige afhandlinger, lagt til grund for et dyberegående analysearbejde. Det er resultatet af projektets første fase, der nu er publiceret.

Publikationen indeholder imidlertid ikke blot en gennemgang af kildemateriale. Den indledes med 3 kapitler, hvor Ove Hornby, Svend Aage Hansen og Gunnar Viby Mogensen beskriver henholdsvis kilderne til den sociale udvikling i perioden forud for 1890,